

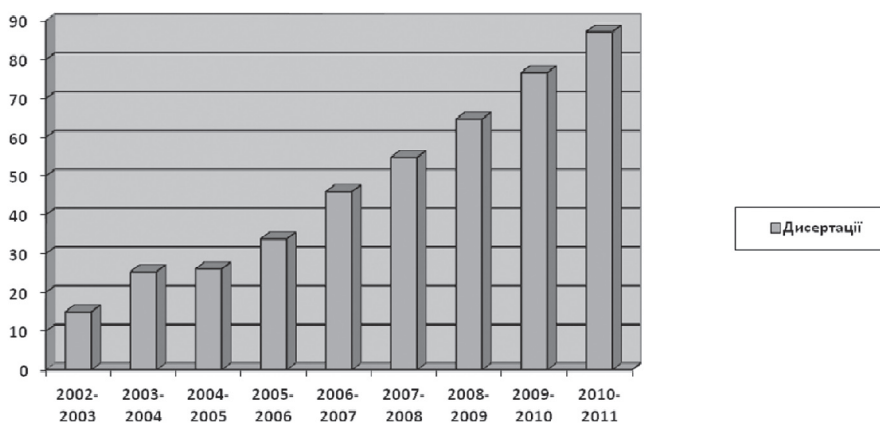
А. М. Лямець

КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДІВ АЛЕКСАНДРІЙСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ: ОП ДИСЕРТАЦІЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ КНИГООБМІН

Важливим джерелом комплектування Александріни є надходження до Секції комплектування Відділу бібліотечного опрацювання видань та роботи з фондом обов'язкових примірників дисертацій Єгипту на безоплатній основі. У цій сфері Александрійська бібліотека тісно співпрацює з Університетом Айн Шамс та іншими вищими навчальними закладами країни. На 2010 р. приблизна кількість дисертацій у фонді становила більше ніж 42 000 од. зб. Понад 1400 з них були видані ще до 2000 року. Як депозитарій дисертацій Єгипту [Bibliotheca Alexandrina. The Library...] Бібліотека Александріна реєструє їх в електронному каталозі, деякі з них оцифровані і доступні в повнотекстовому варіанті на сайті бібліотеки. Дисертації зберігаються у спеціальних сховищах і не є доступними на відкритих полицях. Замовлення приймаються через довідкові служби.

Відповідно до Закону Єгипту № 82 “Щодо захисту прав на інтелектуальну власність” від 2002 р. дисертаційні дослідження підпадають під категорію документів, які захищаються авторським правом. Автор має право вимагати обмеження щодо доступу до своєї роботи в межах Александрійської бібліотеки (заборона доступу на підставі вимоги автора, заборона фотографування, ксерокопіювання та ін.) [Bibliotheca Alexandrina. The Library...]. Окрім вітчизняних дисертацій, Александріна має доступ до електронних баз даних іноземних дисертаційних досліджень. Серед них – CCSD thesis-EN-ligne¹, ETD Center², ERC-Online Thesis and Dissertations³, Networked Digital Library of Theses and Dissertations (NDLTD)⁴, Theses Canada Portal, VT EDTs: Electronic Theses and Dissertations⁵. Розглянемо статистичні відомості комплектування Александріни дисертаціями.

**Діаграма зростання⁶ фондів дисертацій
Александрійської бібліотеки⁷ за 2002–2011 рр.**

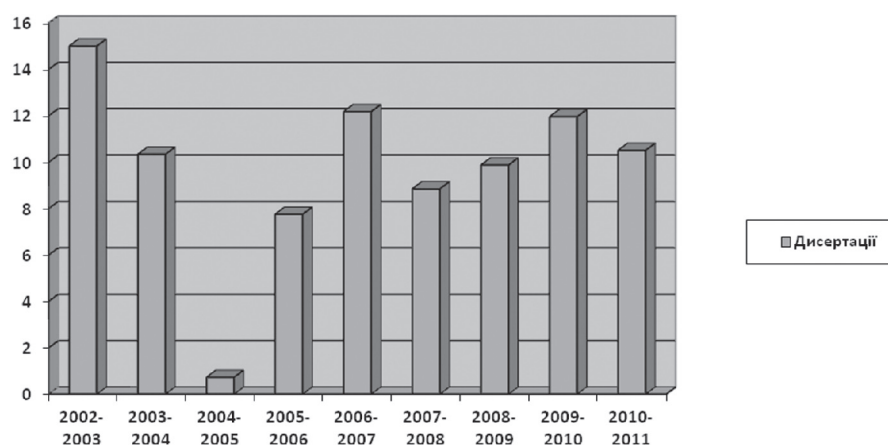
[Annual Report... 2004, 63; Annual Report... 2005, 179; Annual Report... 2006, 207; Annual Report... 2007, 203; Annual Report... 2008, 162; Annual Report... 2009, 30; Annual Report... 2010, 21]

Таблиця зростання фондів дисертацій Александріни за 2002–2011 рр.

Роки	Кількість дисертацій
2002–2003	15 000
2003–2004	25 335
2004–2005	26 060
2005–2006	33 807
2006–2007	45 982
2007–2008	54 827
2008–2009	64 698
2009–2010	76 652
2010–2011	87 159

[Annual Report... 2004, 63; Annual Report... 2005, 179; Annual Report... 2006, 207; Annual Report... 2007, 203; Annual Report... 2008, 162; Annual Report... 2009, 30; Annual Report... 2010, 21]

Діаграма надходження дисертацій до Александріни за 2002–2011 рр.

[Annual Report... 2004, 63; Annual Report... 2005, 179; Annual Report... 2006, 207; Annual Report... 2007, 203; Annual Report... 2008, 162; Annual Report... 2009, 30; Annual Report... 2010, 21]

Таблиця надходження дисертацій до Александріни за 2002–2011 рр.

Роки	Кількість дисертацій
2002–2003	15 000
2003–2004	10 335
2004–2005	725
2005–2006	7747
2006–2007	12175
2007–2008	8845
2008–2009	9871
2009–2010	11954
2010–2011	10507

[Annual Report... 2004, 63; Annual Report... 2005, 179; Annual Report... 2006, 207; Annual Report... 2007, 203; Annual Report... 2008, 162; Annual Report... 2009, 30; Annual Report... 2010, 21]

Бібліотека Александріна проводить вітчизняний і міжнародний книгообмін. Однак міжнародний книгообмін є досить незначним. Керівник Бібліотечного сектору

Александріні М. Амін зазначає, що бібліотека не має обмінних відносин з європейськими країнами і лише отримує від них дари.

Александріна має в Україні одного партнера – Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського. У Білорусі також один партнер – Національна бібліотека Білорусі. Значно більша кількість партнерів Александріні у США. Їх приблизно 30: Американська бібліотечна асоціація, Музей історії природничих наук, Мистецька науково-дослідна лабораторія⁸, Університет Карнегі-Мелон, Центр з питань сталого розвитку⁹, Development Gateway (некомерційна організація, що надає інформаційну підтримку фірмам та компаніям, котрі займаються розвитком міжнародного співробітництва), Центр із розвитку освіти США, Інститут міжнародної освіти США, Міннесотський університет та ін.

Серед журналів та продовжуваних видань, що пропонуються Александріною на міжнародний книгообмін, річні звіти Александрійської бібліотеки (*Bibliotheca Alexandrina Annual Report* є продовжуваним виданням), видання *Bibliotheca Alexandrina Quarterly Newsletter*¹⁰ та ін. Списки книг на обмін запропоновані на сайті Александрійської бібліотеки в розділі *Publications*, однак на вимогу партнерів співробітники секції комплектування можуть надсилати списки електронною поштою. З публікацій Александріни, що були запропоновані іноземним партнерам у списках за 2010 р., слід виділити такі: Ali A. Mazrui. *AFRABIA: from Arab-Hebraic divergence to Afro-Arab convergence (Distinguished lecture series)*; I. Serageldin, E. Masood. *From promises to practice: applications of science and technology in food, healthcare, energy and environment*; *The Bibliotheca Alexandrina Fourth International Biennale for the Artist's Book 2010* та ін. Слід звернути увагу на те, що більшість публікацій зі списку, зважаючи на відкриту політику Александрійської бібліотеки, є доступними для читання на сайті у форматі PDF. Також оформлюється розсилка безкоштовного електронного журналу Александріни "*Bibliotheca Alexandrina e-Newsletter*". Однак вибір книг для партнерів не обмежується тільки списками для міжнародного книгообміну. В Александріні встановлено спеціальний друкарський верстат "*The Espresso Book Machine*" фірми "*On Demand Books*" виробництва США, що дозволяє друкувати книги на замовлення.

Бібліотека Александріна проводить широкий вітчизняний книгообмін з іншими бібліотеками Єгипту. Зокрема, її партнерами є Національна бібліотека Єгипту, Єгипетська національна бібліотека з сільського господарства, Публічна бібліотека Мубарака та ін. Низка партнерів з книгообміну не є власне бібліотечними організаціями, однак займаються видавничою та дослідною діяльністю: *Alexandria Atelier* (підтримує сучасну культуру та мистецтво в Єгипті), Александрійський міський центр, *AMIDEAST* (підтримує розвиток міжнародної освіти на Близькому Сході та в Північній Африці), Арабська академія наук та технологій, Центр архітектурного та інженерного дизайну Єгипту, Каїрський інститут Сервантеса, *Compaq Computer Egypt*, *Dar El Kalam Press – Anna Lindh Foundation*, Єгипетська асоціація локальної спадщини, Єгипетська асоціація видавців, Єгипетська наукова асамблея та ін. Враховуючи, що Александрійська бібліотека є депозитарієм обов'язкового примірника дисертацій, а також пропагує освітню спрямованість фондів, її вітчизняні партнери – найбільші університети Єгипту: Александрійський університет, Університет Айн Шамс, Університет Аль-Азхар, Американський університет у Каїрі, Арабська академія наук, технологій та морського транспорту, Британський університет у Єгипті, Каїрський університет, Нільський університет та ін. Всього приблизно 58 партнерів.

Суттєву допомогу в комплектуванні Александріни відіграє Александрійський університет, який ще на перших етапах її утворення віддав у користування Александрійської бібліотеки базові фонди з історії науки та медицини, а також є одним

із головних партнерів з вітчизняного книгообміну. Надалі університет направляє до Секції комплектування списки літератури, яку Александріна могла б придбати або за кошти, або шляхом обміну. Обмін Александрійської бібліотеки з Александрійським університетом є важливою частиною комплектування вітчизняною літературою. Пропозиції Александрійського університету складаються зі списків наукової літератури (списки доступні в тому числі і на сайті університету за адресою <http://www.alexu.edu.eg/?q=node/3466#1966>). Зі списків університету Александріна отримує видання з 1966-го і до 2012 р. включно. Слід зауважити, що при формуванні фондів Александрійського університету враховувались потреби викладацького складу навчального закладу та студентів, які щороку користуються схожим спектром підручників, дисертацій та ін. навчальних матеріалів.

Важливим партнером із вітчизняного книгообміну Александріни був Інститут Єгипту в Каїрі, який майже повністю згорів у пожежі 17 грудня 2011 р. Цей науковий заклад вважався одним із найбільших центрів з історії Єгипту на Близькому Сході, обмінювався з Александрійською бібліотекою науковими звітами та книгами з єгиптології, а також підтримував співробітництво у сфері оцифрування фондів. Ще до трагедії 17 грудня 2011 р., коли у вогні згоріли, за різними даними, всі фонди Інституту (близько 200 000 книг та рукописів), була зроблена спроба оцифрувати ядро фонду (близько 35 000 од. зб., серед них – єгипетські рідкісні видання, давні довідники, стародруки, книги та журнали багатьма мовами). Процес був розпочатий Бібліотекою Александріною, і першими були оцифровані десять томів *Description de l’Egyppte*. Серед оцифрованих матеріалів також була повна колекція робіт Вольтера (69 томів), *Des Mille Nuits et une Nuit* (16 томів), *Geographie Universelle* (15 томів) та ін. [Serageldin 2006]. На жаль, робота з оцифрування фондів Інституту Єгипту так і не була закінчена.

Секція комплектування Александрійської бібліотеки не має у своєму розпорядженні фонду для потреб міжнародного книгообміну. Пояснюється це тим, що Александріна є досить новою бібліотечною установою. Таким чином, для потреб програм міжнародного книгообміну використовуються книги та періодика, що видається самою бібліотекою.

Ще до офіційного відкриття Александріни керівництво GOAL (The General Organization of the Alexandria Library), що тимчасово виконувала всі керівні функції, підписало низку міжнародних протоколів про співробітництво. Деякі з них стали першим кроком щодо розширення культурного обміну між бібліотеками. Зокрема, в 1999 р. підписано протокол про співробітництво з Національною бібліотекою Квебеку. Того ж року 8 квітня підписаний протокол про співпрацю з організацією CNED (CNED – Centre national d’enseignement à distance (The National Centre for Distance Education, France)). 9 квітня 2000 р. затверджується Шанхайський протокол та отримуються дари від Китаю. У 2000 р. також підписується договір про міжнародне, культурне та бібліотечне співробітництво з Іспанією.

Висновки

Комплектування дисертаціями планувалося в Александрійській бібліотеці ще до 2002 р. (до офіційного відкриття). Зокрема, в Політиці формування фондів, що був запропонований UNESCO у 1991 р., запропоновано вибірково закуповувати дисертації в паперовому форматі. Більш доцільним вважалося придбання дисертації на мікроформах. Мікроформи вважалися менш дорогими, займали у сховищі менше фізичного простору і т. д. Після 2002 р. ці тенденції змінилися. Александріна була визнана депозитарієм дисертацій Єгипту на державному рівні. Надходження ОП дисертацій до Бібліотеки Александріни не відзначається стабільністю. Наприклад, у 2004–2005 зв. р. надійшла рекордно мала кількість документів – 725. Найбільша

кількість дисертацій зафіксована у 2002–2003 зв. р. – 15 000. У середньому кожен рік надходить 9684 дисертації. У 2002–2003 та 2003–2004 зв. рр. досліджується спад надходжень (кількість надходжень також залежить від кількості захищених дисертацій). Після чергового спаду у 2004–2005 зв. р. спостерігається збільшення надходжень у 2006–2007. На основі статистичних відомостей досліджено, що у 2002–2003, 2003–2004, 2004–2005, 2007–2008 зв. рр. у Єгипті дисертацій захищено менше, ніж за інші роки (2002–2011 рр.).

До Александрійської бібліотеки надсилають дисертації університети, інститути та науково-дослідні установи країни. Дисертант надає на зберігання Александріні одну копію дисертаційного дослідження, що є обов'язковою умовою для отримання вченого ступеня. Надходження дисертацій до Александріні регламентується статтями 2 і 3 Закону Єгипту № 1 “Щодо Александрійської бібліотеки” (отримання Александріною науково-дослідних та інших матеріалів, які містять інтелектуальні здобутки країн світу, в тому числі і Єгипту).

Книгообмін Александріни залежить від основних наукових тем, що досліджує бібліотека. Серед них – історія єгипетського мистецтва, греко-римська археологія та історія, епіграфіка та папірологія, історія та географія середземноморського регіону, сучасна історія середземноморського регіону, грецька мова та література, арабська мова та література, близькосхідне чернецтво, елліністичні старожитності, орієнталістична пагіристика, християнство коптів, історія науки та медицини у стародавні часи та ін. Пріоритетними завданнями є формування фондів з історії та культури регіону, гуманітарних фондів та фондів із суспільних наук. Другорядними завданнями – відбір матеріалів з науки і техніки. Відповідно до наукових досліджень та профілю формування фондів, книгообмін Александріни диференціюється на міжнародний та вітчизняний. Враховуючи те, що проєкт нової Александрійської бібліотеки формувався на основі не тільки наукових, а й освітніх завдань, книгообмінні програми підтримуються не лише з бібліотеками, інформаційними центрами, науково-дослідними установами, а й з університетами, інститутами, коледжами.

Александріна пропонує для обміну в основному власну періодику та книги (продовжуване видання “*Bibliotheca Alexandrina Annual Report*”, журнал “*Bibliotheca Alexandrina Quarterly Newsletter*” та ін.). Тісне співробітництво з Міжнародною асоціацією “Друзі Александрійської бібліотеки” дозволяє отримувати іноземну літературу за джерелами комплектування “книгообмін” та “дари” з різних країн світу. Значна кількість книгообмінних програм Александріни пов'язана з інформаційними центрами та бібліотеками США (близько 30 партнерів). Міжнародний книгообмін стає пріоритетним у тих випадках, коли видавничі каталоги, рекламні проспекти, книжкові ярмарки та огляд книжкових магазинів не дозволяють отримати необхідні матеріали. Значна кількість єгипетських наукових проєктів, до яких залучена Александріна, сприяє розвитку вітчизняного книгообміну (близько 60 партнерів, у тому числі найбільші єгипетські університети). Серед основних критеріїв відбору, на які звертається особлива увага при проведенні книгообмінних відносин Александріни, слід виділити мовний аспект (мова видання), важливість наукової інформації та її відповідність до вимог Політики формування фондів.

Як вже було зазначено вище, мовний аспект є одним з найважливіших критеріїв. Пояснюється це тим, що керівництво Александріни запланувало вибірково комплектуватися найважливішими науковими та літературними роботами французькою, німецькою, іспанською, грецькою та іншими мовами. Однак основними регіональними мовами є арабська та англійська. Виходячи з цих особливостей, іноземне комплектування Александрійської бібліотеки не замовляє за книгообміном або не купує перекладені роботи, що вже були видані англійською. Винятком до цього правила є випадки, коли англійське видання є за певних причин недоступним або

рідкісним. Якщо важливі наукові матеріали не перекладалися на англійську або арабську, Александрина замовляє за книгообміном (або купує) видання французькою, німецькою, іспанською або грецькою мовами.

¹ База французьких дисертацій.

² Electronic Thesis and Dissertations from OhioLINK.

³ ERC-Online Theses and Dissertations from Mississippi State University.

⁴ Theses from NDLTD members: 195 member universities and 28 institutions. Міжнародна організація, має підтримку UNESCO.

⁵ Theses from Virginia Polytechnic Institute and State University. Інститут розташований у місті Блексбурзі, штат Вірджинія, США.

⁶ Підсумована кількість дисертацій (од. зб.), що надійшла у 2002–2011 зв. рр. Кожне наступне значення діаграми є сумою кількості дисертацій за попередні роки плюс кількість дисертацій за поточний рік.

⁷ На осі Y відображені цифри в тисячах од. зб.

⁸ Art Science Research Laboratory.

⁹ Центр в Університеті штату Меріленд у Колледж-Парку.

¹⁰ Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського отримує це видання за міжнародним книгообміном.

ЛІТЕРАТУРА

Aman M. M. Bibliotheca Alexandrina – Collection Development Policy and Procedures and Selected Collection / By Mohammed M. Aman. Paris, 1991.

Annual Report 2002–2003. Alexandria, 2004.

Annual Report 2004–2005. Alexandria, 2005.

Annual Report 2005–2006. Alexandria, 2006.

Annual Report 2006–2007. Alexandria, 2007.

Annual Report 2007–2008. Alexandria, 2008.

Annual Report 2008–2009. Alexandria, 2009.

Annual Report 2009–2010 (Overview). Alexandria, 2010.

Bibliotheca Alexandrina: collection development policy [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.bibalex.org/libraries/presentation/static/15611.aspx>. – Title from the screen. Accessed 4.09.12.

Bibliotheca Alexandrina. The Library. Theses and Dissertations [Electronic resource]. – Access mode: www.bibalex.org/libraries/presentation/static/12700.aspx. – Title from the screen. Accessed 28.05.15.

Serageldin I. Born Digital. The New Bibliotheca Alexandrina / By Ismail Serageldin. Alexandria, 2006.